

2018

Strategie intervence žáků s PCH

Dilemata inkluzivního vzdělávání žáků v riziku vývoje poruch chování

13 – 17% výuky zabírá řešení problémů s chováním žáků

3 z 5 škol považují problémy s chováním žáků za překážku pro kvalitivní změny výuky (200 škol/23 států - OECD, 2009)

Největší problém českého školství – problémy s chováním žáků (Walterová, 2009)

Vyloučení ze školy – nejčastější řešení (Kauffman, 2001, 2005, Meijer, 2003)

Perspektiva dítěte v riziku poruch chování (ohrožení)

□ Odlišnosti

Potřeba

□ Znevýhodnění

Příležitost

□ Riziko

Odolnost

Posilování

Zvládání

Rizika vývoje poruchy chování z perspektivy bariér v učení a výuce

(Helus, Pelikán, 1984, Kauffman, 2005, Lane, Gresham, 2002, Schütz, 2005, Visser, 2009...)

Neinformovanost o
odlišnostech, potřebách

Posilování negativních sociálních vlivů a individuálních
dispozic

5

Vylučování
- střídání škol

Zkušenost
nepřijetí,
odmítnutí

Odmítání školy, rozvoj
poruchy chování

Porucha chování,
Ústavní výchova
Ochranná výchova

**2/3 žáků s PCH do ÚV
bez jakékoli intervence**

Rizika individuální

6

Neschopnost
naplnit požadavky,
přizpůsobit se

Syndrom bludného kruhu
neúspěchu

Odmítání školy

Potřeba pozitivní interakce

Potřeba sociální akceptace

Rizika v prostoru školy – systémová úroveň

(Störmer, Vojtová, 2006)

4 oblasti rizik

Vztahy

Příležitost

Respekt

Hodnocení

1. **Vztahy** v sociálních skupinách nejsou v rovnováze a jednotliví členové se snaží získávat převahu nad druhými. Zneužívají své pozice, snaží se je upevnit a zachovat.
2. Násilné udržování nadřazeného postavení vede k **manipulativním strategiím v chování**, žáci v podřízené pozici nemají příležitost uplatnit svou aktivitu a ztrácí motivaci ke vzdělávání.
3. Nízká **akceptace**, popř. neakceptace žáků snižuje jejich sebehodnocení a perspektivu jejich vlastních možností, vede k jejich podhodnocování.
4. Znehodnocování aktivit a výsledů školní práce žáka jej dostává do situace **strachu a stresu** z komunikace, ze spolupráce s ostatními žáky.

Třístupňový model podpory žáků s problémy v chování

Debnam, Pas,
Bradshaw
(2012)

Podpora pro vysoce rizikové žáky

- Podpůrný tým odborníků
- Vysoce individualizovaná, specializovaná podpora cílených dovedností

Podpora pro žáky v riziku

- Asistované vrstevnické kluby pro žáky v riziku
- Skupinová podpora odpovídajících dovedností pro zvládnání chování v různých situacích

Základní podpora pro všechny

- Stanovení Jasných školních pravidel chování a očekávání pro všechny příležitosti ve škole
- Vývoj systému posilování a oceňování

Efektivního řízení třídy

- ❑ zavedení pravidel a pracovních postupů ve třídě,
- ❑ nácvik vhodného chování a odpovídajícího očekávání,
- ❑ maximální zapojování žáků do školní práce,
- ❑ strukturované prostředí třídy (prostoru a režimu),
- ❑ plynulé a zřetelně oddělené přechody v činnostech,
- ❑ používání motivace,
- ❑ monitorování chování žáků,
- ❑ pozitivní posilování,
- ❑ následky nevhodného chování (Visser, 2000, Bowen, Jenson, Clark, 2004),
- ❑ poskytování průběžné zpětné vazby prostřednictvím formativního hodnocení (Lynn, Fuchs, 1997, Watkins, 2007).

Efektivní strategie prevence vývoje poruchy chování ve školním prostředí - individuální dimenze

Včasnost – identifikace
potřeb

Analýza funkčního chování

Sociální opora - vztahy

Čtenářské kompetence

Sociální

dovednosti/kompetence

□ Podpora

□ Posilování

□ Provázení

Včasnost - dotazník (Vojtová, 2010)

Oslabující

Vztah
učitel žák

- Nespravedlivé hodnocení
- Není příležitost ke komunikaci s učitelem
- Učitelé jej nemají rádi

Sebevnímání

- Nemá pocit, že je důležitý
- Ostatní si jej neváží
- Lidé o něm nepřemýšlí
- Jiní žáci jsou upřednostňováni

Učení

- Nerad se učí, není zvědavý
- Nechodí do školy rád
- Učitelé se nezajímají o jeho názor

Posilující - funkční

Vztah
žák žák

- Pomoc spolužáka
- Nemá pocit osamělosti

Podpora

- Pomoc učitele

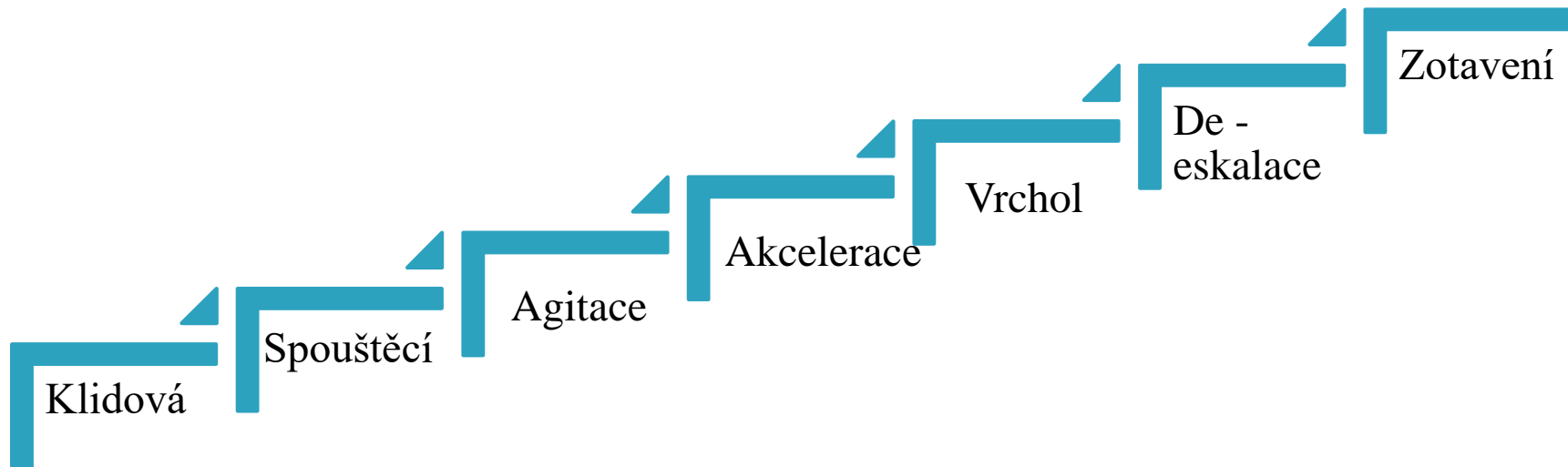
Učení

- Vnímá možnost pro dosažení dobrých výsledků v učení

Efektivní intervence sociálních dovedností se zaměřením na žáky s problémy v chování _ 6 zásad (Bowen, Jenson, Clark, 2004, Vojtová, 2010)

- 1. Laskavé školní klima v průběhu celé výuky.
- 2. Prioritou intervence je posilování sociálních dovedností, které maximalizují žákův úspěch a zlepšují jeho přijetí spolužáky.
- 3. Verbalizace a modelování chování se opírá se o příklady a situace, které odrážejí aktuální děje ve třídě a v prostoru dítěte.
- 4. Posilovat aktivní roli dítěte v intervenci - vlastní pozorování, komentáře, zážitky, zhodnocení žáka.
- 5. Odpovědnost žáka za vlastní chování
- 6. Informovaná spolupráce a zapojení rodičů, ostatních pedagogů, spolužáků a pracovníků školy - prohlubují účinky intervence.

Krizová intervence ve třídě – 7 fází eskalace PCH

Žák se chová vhodně a v souladu s pravidly a očekáváním.
Spolupracuje, je ochotný a zaměřený na práci

Klidová fáze

ANALÝZA
FUNKČNÍHO
CHOVÁNÍ

- Speciálněpedagogická diagnostika:
 - ▣ analýza vhodných modelů jeho chování, jejich zmapování,
 - ▣ vyzdvižení funkčních strategií a kompetencí v běžných i zatěžujících situacích.
- Důležitou oblastí diagnostiky je i reakce dítěte/žáka na odměnu a pozitivní signály v interakcích.

Neklid a nervozita – konfliktní reakce v chování

Počáteční
(spouštěcí) fáze

POZNÁNÍ
SPOUŠTĚČŮ

PŘEDCHÁZENÍ

- poznání „spouštěcích“ souvislostí
- Strategie předcházení – podpora, signály
- cílem intervence je:
 - ▣ dítěti/žákovi tyto okolnosti zprostředkovat na kognitivní úrovni
 - ▣ posílit odolnost vůči nim

Chování dítěte/žáka je celkově neklidné, roztěkané, nesoustředěné, agresivní tendence v chování nejsou cíleně zaměřené, ale jsou spíše reakcí na nahodilé příležitosti.

Fáze agitace

ZAUJETÍ

POZORNOSTI

- nastává po nezpracování, popř. nepřijetí nebo malé funkčnosti intervence ve fázi předchozí.
- Intervence je soustředěna na
 - ▣ zaujetí pozornosti dítěte/žáka a motivaci ke konkrétní aktivitě,
 - ▣ následně pak ke zprostředkování pozitivních strategií pro zvládnutí s cílem eliminovat jeho citovou angažovanost v konkrétních a z jeho perspektivy vnímaných zátěžových situacích.

Pokusy žáka vtáhnout učitele do sporů, zaujmout jeho pozornost odmítáním spolupráce nebo vysoce rušivým, vulgárním a destruktivním chováním.

Fáze akcelerace

ODSTUP

Zabránit personalizaci

- **Fáze akcelerace** nastává po nezvládnutí fáze agitace.
- Je již velmi obtížné zamezit nežádoucím projevům v žákově chování.
- Intervence se opírá o předem vymezená pravidla a postupy stanovená ve třídě/škole pro takové situace jako důsledky nevhodného chování.
- Základní postupy intervence
 - nenechat se vtáhnout do konfliktu, nepřistoupit na hádku s ním.
 - učitel jen věcně oznámí dítěti/žákovi (také celé třídě) informaci o důsledku jeho chování a poskytne mu krátký čas, aby se mohl rozhodnout
(např. „Nelíbí se mně, když sprostě nadáváš, pokud nepřestaneš, budeš muset opustit třídu. Máš pět sekund, rozhodni se sám.“).
 - Pokud se chování nezmění, je nezbytné tento trest okamžitě a jednoznačně naplnit.

Chování žáka je mimo jeho volní kontrolu

Fáze vrcholu

BEZPEČNOST

- Základem kompetentní intervence je opět odosobněný přístup učitele k chování.
- Nastupuje zde však další aspekt a tím je bezpečnost jeho i ostatních dětí ve třídě.
- Velmi nutné je, aby měl učitel možnost dovolat se rychlé pomoci ve formě asistence jiné osoby.
- Dobré intervenční postupy by měly zabránit rozvoji problémů v chování až do této fáze. Časté nekontrolovatelné chování je pro školu signálem pro přehodnocení školního prostředí a podmínek pro školní práci, popř. odstranění, omezení podmínek nevhodných.

Žák se obvykle začíná stahovat a působí zmateně, někdy situaci znevažuje, jindy ji popírá, obviňuje druhé.

Jindy se chová naopak podbízivě s touhu vše vynahrádit, usmířit se.

Demonstruje svou ochotu řídit se instrukcemi a snahu zapojit se do aktivit ve třídě.

Fáze

de-eskalace

NESOUHLAS

NORMÁL

- Intervence je v této fázi postavena na „navrácení situace k normálu“.
 - vyjádření nesouhlasu s tímto chováním,
 - pomoc žákovi – uklidnit se, dát do pořádku třídu, lavici atd.
 - Pokračovat v běžných činnostech
- Bez větších komentářů a citových projevů je potřeba dítěti/žákovi navrátit situaci normálu.
- Verbalizace prošlého chování a kognitivní zpracování situace si vyžadují menší odklad. Bezprostředně po konfliktu by mohly působit spíše kontraproduktivně.

Dítě/žák se zapojuje do školní práce, projevuje i určité nadšení

Fáze zotavení

PROVÁZENÍ

- Stále není nastaveno na zpracování předešlého „záchvatu“ a s tím související konfliktní situací.
- Součástí intervence v této fázi je návrat k běžné práci a neprovokovat rozhovor o negativních potenciálních důsledcích jeho předchozího chování.
- Na konci hodiny oznámení času schůzky, kdy s žákem situaci zpracujeme